

Influențe lingvistice franceze în română și slovenă

Francoski jezikovni vpliv v romunščini in slovenščini

Meta Kompara

De-a lungul secolelor, slovena și română au fost în contact permanent cu alte limbi romanice, slavice, germanice și cu limba maghiară. Limba română a intrat în contact și cu greaca și turca. Fiindcă limba e un organism viu care evoluează, se adaptează, se schimbă, este de înțeles că fiecare dintre limbile cu care slovena și română au intrat în contact au influențat aceste două limbi într-un mod mai mult sau mai puțin direct și intens, lăsându-și amprente ale acestui contact în lexicul, ortografia, fonetica sau morfosintaxa slovenă și cea română. Lexicul, cel mai puțin stabil element al limbii, este o sursă bogată de informații și pentru a înțelege mai bine procesele de împrumuturi lingvistice care se petrec ca urmărirea a contactului dintre populații, este necesar să cunoaștem istoria, condițiile politico-economice și socio-culturale specifice comunității lingvistice respective.

Când vorbim despre contactul lingvistic dintre slovenă și franceză și între română și franceză, trebuie subliniat că, exceptând timpul provinciilor ilirice, țările slovene și române au fost la o distanță geografică de 1000 km sau 2000 km de Franța. Luând în considerare această distanță geografică, este de evidențiat că

limba franceză a intrat în contact cu slovena și cu româna într-un alt fel. Un factor important în propagarea culturii și limbii franceze este, cu siguranță, caracterul internațional și universal al limbii franceze, rolul său de *lingua franca*. Ca răspuns la întrebarea de ce o limbă poate să aibă un impact atât de semnificativ asupra altelor limbi, Fumaroli răspunde în *Quand l'Europe parlait français* (2001: 22): „nimic nu este atât de misterios în istoria Europei și acum a lumii, ca vocația anumitor limbi către *universalitate*. Limbi diferite au avut această vocație, dar de fiecare dată în condiții atât de diferite, atât de incompatibile, încât nu poate fi propusă nicio explicație comună”¹ (Fumaroli 2001: 22).

1. Franceza – *lingua franca*

Caracterul internațional al limbii franceze începe să se formează în Evul mediu, prin libera circulație a cavalerilor, a pelerinilor, a comercianților, a studenților și a poezilor. Această expansiune franceză de caracter politic, militar și cultural se transformă în secolele următoare și franceza își asumă, încet, rolul limbii latine și este recunoscută ca *lingua franca* în domenii precum: filozofia, medicina, științele tehnice și în afaceri. În secolul al XVIII-lea, franceza tinde să devină limba Europei, limba înaltei societăți, a noutăților, a modei. Treptat, ea devine și limbă de circulație în mediile intelectuale și limba diplomației; la curte și în cercurile aristocratice, franceza este aleasă pentru conversație. Elitele își însușesc ideile propagate de ziarele franceze și de lucrările enciclopedice, iar societatea de cultură aplaudă noutățile. În timpul Revoluției franceze, această pasiune a întregii lumi pentru limba franceza rămâne și se vede în lexicul altor limbi europene. Totuși, la sfârșitul secolului al XIX-lea și în prima parte a secolului al XX-lea, limba franceză nu are același rol al inițiativei lexicale în ceea ce privește limbile romanice și alte limbi, în special în domeniul științei și a tehnologiei, și este complet înlocuită de engleză.

Deși există anumite similitudini în adaptarea culturii și a lexicului francez în română și în slovenă, este necesar să subliniem în mare diferențele în ceea ce privește modul și timpul în care limba franceză a intrat în respectivele limbi.

---

1 »Rien n'est si mystérieux dans l'histoire de l'Europe, et maintenant, du monde, que la vocation de certaines langues à l'«universalité.» Différentes langues: »ont eu cette vocation, mais chaque fois dans des conditions si différentes, si incompatibles, si incomparables, qu'aucune explication commune ne peut pas être proposée.«

2. Relația franco-română

Istoricul și filosoful Neagu Djuvara (2002: 307) nota: „Nicăieri în Europa influența franceză nu va fi fost mai adâncă și mai durabilă decât în țările române și că legătura românilor cu Franța a fost un caz pasional se poate spune fără exagerare că, vreme de peste un veac, de la începutul secolului al XIX-lea și până după primul război mondial, românii au fost literalmente *colonizați* de francezi – fără prezența colonizatorului”.

2.1. Istoria relațiilor franco-române

Penetrarea limbii și a culturii franceze în societatea română a început încă din secolului XVIII-lea, în epoca fanarioților. Fanarioții au fost membri ai unor familii aristocratice grecești, care locuiau în cartierul Fanar, principalul cartier al grecilor din Constantinopol și care au fost numiți de otomani să conducă Țările Române (Valahia și Moldova) în contextul instaurării stăpânirii habsburgice în Transilvania și a creșterii puterii Rusiei. Domnii fanarioți au facilitat deschiderea spre civilizația occidentală, în special spre Franța. Înainte de a fi domni în Principatele Române, fanarioții (greci sau români grecizați) îndepliniseră funcția de mari dragomani ai Porții. Dragomanii erau oameni cultivați și inteligenți, cu biblioteci pline de autori francezi, responsabilitatea lor era să gestioneze relațiile Imperiului Otoman cu statele europene, prin urmare, erau obligați să cunoască și să vorbească mai multe limbi străine, în consecință și franceza care, în acest timp, a devenit limbă diplomatică. Datorită lor, franceza este introdusă mai întâi la curte și apoi printre boieri. Boierii români au fost foarte interesați de literatura franceză și știau limba franceza foarte bine la sfârșitul secolului XVIII-lea și la începutul secolului XIX-lea. Ana Goldis Poalelungi (Goldis poalelungi, 1973: 17) spune că societatea educată a fost practic bilingvă, având profesori particulari francezi. În 1775 franceza începe să fie introdusă și în școli și devine obligatorie atât în Valahia, cât și în Moldova (în școlile grecești), iar după 1821, franceza devine limbă străină obligatorie în sistemul educațional din Țările Române. Un alt factor care a contribuit la penetrarea limbii franceze în Țările Române vine sub forma ofițerilor, consulilor și funcționarilor ruși, care au venit în Principatele Dunărene în timpul Războiului Ruso-Turc și au adus cuvinte franceze pe teritoriul românesc.

Al treilea factor sunt aristocrații care au fugit din Franța postrevoluționară și care au primit azil și au fost primiți în Europa centrală, în special în România, unde își puteau câștiga viața ca preceptori și guvernante în casele boierilor. Însă, revoluția franceză i-a influențat pe români și într-un alt mod – prin tinerii intelectuali din Moldova și Valahia (unii dintre ei au și studiat în străinătate inclusiv în Franța), care au fost fascinați de ideile revoluționare franceze și care au visat la apartenența la civilizația occidentală atât de diferită de sistemul tradițional.

Ultimul factor este legat cel anterior și se produce în Transilvania. La începutul secolului XIX-lea, Școala Ardeleană, care sprijină teza că românii transilvăneni sunt descendenții direcți ai coloniștilor romani din Dacia, furnizează un sprijin suplimentar francofoniei românilor, încercând să facă o legătură mai profundă cu limba franceză. Sigur, influența franceză nu poate fi limitată doar la aceste exemple, dar ele sunt cele mai reprezentative și mai importante din istoria franco-română. În plus, din aceste exemple, putem să constatăm că influența francezei asupra românei a fost, în mare parte, (cu excepția unor elemente adoptate prin rusă și greacă) directă. Deși Franța și România sunt două țări la distanță geografică semnificativă una de cealaltă, fascinația română pentru tot ce este francez a fost mai mare decât oriunde în lume.

3. Relația franco-slovenă

Uitându-ne la influența franceză asupra culturii și limbii slovene, putem observa că, exceptând timpul provinciilor ilirice, țările slovene nu au fost în contact direct cu Franța. Dar, în ciuda îndepărtării geografice și limba slovenă a adoptat cultura și lexicul francez. Trebuie să subliniem totuși că influență a fost mult mai mică ca în cazul român.

3.1. Istoria relațiilor franco-române

Cultura și literatura franceză au început să intre în spațiul sloven în secolul XVIII-lea prin intelectuali sloveni (precum Žiga Zojs și Karel Herbenstein), care aveau în bibliotecile lor cărți filozofice scrise în franceză. Putem să spunem că, în general, ideile și cultura franceză au fost trimise prin intelectuali care au studiat în Viena și prin aristocrație. Trebuie să subliniem că, în principiu, influența franceză asupra limbii slovene a fost indirectă, întrucât aceasta din urmă a împrumutat majoritatea cuvintelor de origine franceză

prin intermediul limbii germane (fapt care va fi observat din exemple, mai târziu), care a fost și limba administrației și a educației până la Războiul cel Mare din țările slovene.

Ar fi de așteptat ca limba slovenă să fi adaptat niște cuvinte din franceză în timpul provinciilor ilirice, dar, de fapt, cuvintele împrumutate în acest timp au fost puține și practic nu mai există. Se poate că influența franceză din această perioadă nu a fost atât de puternică (limbă oficială a fost franceza, dar a fost vorbită, în general, doar de ofițerii francezi, însă, la nivel inferior, se vorbea germana și italiana), sau că durata provinciilor a fost prea scurtă pentru ca franceza să se integreze în spațiul sloven.

Lumea slovenă a citit despre Franța și cultura franceză în jurnale și în cărți franțuzești, unde au aflat și despre Revoluția de 1789, care a influențat oamenii din punct de vedere ideologic, dar și lexical.

4. Analiza lexicului comun de origine franceză în limba română și în limba slovenă

Împrumuturile din franceză fac o mare parte a lexicului român. Pe baza *Dictionarului limbii romane moderne*, Dimitrie Macrea a stabilit în 1958 că dintr-un total de 49.649 cuvinte, 19.129 au fost de originea franceză (apud *Lexikon der Romanistischen Linguistik* 1998: 64). O astfel de analiză pentru limba slovenă nu a fost făcută, însă, probabil, procentul împrumuturilor franceze în slovenă este mult mai redus. Luând în considerare bogăția lexicului francez împrumutat în limba română, am decis ca în lucrarea de față să ne limităm studiul la lexicul de proveniență franceză, comun în slovenă și română. În următoarele pagini sunt prezentate date generale și exemple nominale interesante identificate în urma analizei lexicale franco-sloveno-române, limitându-ne la cuvintele care încep cu litera *a*.

4.1 Adaptarea gramaticală a substantivelor franceze în română și slovenă. Genul

În ceea ce privește genul neologismelor franceze în slovenă și română, am observat că slovena este mai loială genului cuvintelor originale decât română. În cazul substantivelor neanimate: dacă cuvântul în limba franceză este de gen feminin este foarte probabil că își va păstra genul atât în slovenă, cât și în română, dar

dacă cuvântul francez este de gen masculin, va fi tot masculin în limbă slovenă, dar va schimba genul în neutru în limba română, după cum se poate vedea și în tabelul de mai jos.

FRANCEZĂ	ROMÂNĂ	SLOVENĂ
abonnement (m)	abonament (n)	abonma (m)
atout (m)	atu (n)	adut (m)
aérodynamique (f)	aerodinamică (f)	aerodinamika (f)
aérodrome (m)	aerodrom (n)	aerodrom (m)
aéroplane (m)	aeroplan (n)	aeroplan (m)
affaire (f)	afacere (f)	afera (f)
accord (m)	acord (n)	akord (m)
acupuncture (f)	acupunctură (f)	akupunktura (f)
allée (f)	alee (f)	aleja (f)
altruisme (m)	altruism (n)	altruizem (m)
amendement (m)	amendament (n)	amandma (m)
annuitée (f)	anuitate (f)	anuiteta (f)
appartement (m)	apartament (n)	apartma (m)
artillerie (f)	artilérie (f)	artileriija (f)
aspic (m)	aspic (n)	aspik (m)
atelier (m)	ateliér (n)	atelje (m)
atmosphère (f)	atmosfēră (f)	atmosfera (f)
avant-garde (f)	avangărdă (f)	avantgarda (f)
avenue (f)	avenue (f)	aveniija (f)
avion (m)	avion (n)	avion (m)

Bineînțeles, există și niște excepții:

accumulateur (m)	acumulatór (m)	akumulator (m)
arachide (f)	arahídă (f)	arašid (m)
avance (f)	avans (n)	avans (m)

Genul substantivelor animate franceze rămâne la fel în slovenă și română.

attaché	atașat	Ataše
amiral	amiral	Admiral
amateur, amatrice	amator, amatoare	amater, amaterka
amiral	amiral	Admiral

4.2 Fonetica

Sistemul fonetic francez se diferențiază de sistemele fonetice ale limbii slovene și române. Fonetica română și slovenă nu cunosc consoane nazale, /ʁ/ uvular, /y/ și /œ/ și nici semivocalele ʏ/, /w/. De aceea, sistemul fonetic român și sloven au adaptat cuvintele franceze în conformitate cu sistemul lor fonetic.

R uvular [ʁ] a fost înlocuit cu [r] în slovenă și română.

aventure	aventură	avantura
----------	----------	----------

[œ] este înlocuit cu [o] sau [e] în română și cu [e] în slovenă.

amateur	amator	amater
amortisseur	amortizór	amortizer

[y] este înlocuit cu [u] și [i] în română și în slovenă.

ambulance	ambulánță	ambulanta
-----------	-----------	-----------

[Au] este înlocuit cu [av] în limbă slovenă.

autobus	autobuz	avtobus
---------	---------	---------

[S] se transforme în [z] în română și slovenă.

anesthésie	anestezie	anestezija
------------	-----------	------------

[Ch] se transformă în [h] sau în [š] în slovenă sau [ș] în română.

architecte	arhitect	arhitekt
arachide	arahídă	arašid
attaché	atașát	ataše

[Ce], [ci] este înlocuit cu [t] sau [c /č/] în română și cu [c] în slovenă.

association	asociáție	asociacija
audience	audiénță	avdienca

[Ge] se transformă în [j] în română și în [ž] în slovenă.

engager	angaja	angažirati
---------	--------	------------

[Qu] este înlocuit cu [c] în română și cu [k] în slovenă.

acquisition	achiziție	akvizicija
-------------	-----------	------------

Consoane nazale sunt denazalizate.

agent	agent	agént
ambition	ambîție	ambicija
engager	angaja	angažirati

4.3 Semantică

Cuvintele împrumutate din franceză și-au schimbat atât formă ortografică, cât și pe cea fonografică. La nivel semantic, pot fi observate, în anumite cazuri, schimbări de sens. În general, cuvintele franceze polisemantice își pierd unele dintre aceste sensuri. Înțelesul acestor cuvinte se restrânge sau se modifică. Analizând lexicul împrumutat din franceză în slovenă și în română, am observat că în limba română, în general, s-au păstrat mai multe sensuri ale cuvintelor decât limbă slovenă. O motivație pentru acest proces ar putea fi dată de felul în care cuvintele franceze au intrat în limbă slovenă, prin intermediul limbii germane.

Dacă examinăm următorul exemplu putem observa cum sensul primar se schimbă în procesul de împrumut.

Cuvântul *afera* din slovenă și cuvântul *afacere* din română provin din cuvântul francez (*l'*) *affaire*. Cum putem observa, atât în română, cât și în slovenă cuvântul a fost adaptat din punct de vedere ortografic și fonetic. Cuvântul românesc este creat prin derivare din cuvinte românești după exemplul francez (*affaire* = à + faire, *afacere* = a + face (re).)

În franceză, cuvântul *affaire* denumește:

1. ceea ce este de făcut, un lucru de care cineva trebuie să se ocupe
2. ceea ce privește cineva
3. ceea ce privește un lucru, o întrebare, o problemă
4. sursa dificultății, a preocupării, a situației periculoase...
5. situația mai mult sau mai puțin complexă care face obiectul unei analize
6. situația penală, a cărei soluționare este încredințată justiției; litigiu, proces
7. companie comercială sau industrială
8. tranzacție comercială, piață, speculație
9. tranzacție comercială avantajoasă
10. angajament militar, luptă localizată.

În limba română cuvântul *afacere* are sens de:

1. Activitate legală din domeniul agricol, industrial, comerț, financiar etc. desfășurată în scopul obținerii de profit
2. (Fam.) Întreprindere cu rezultat favorabil
3. Acțiune (importantă), îndeletnicire, ocupație. ◇ *Afaceri interne* (sau *externe*) = treburi obștești privind problemele interne (sau externe) ale unei țări.

Iar în slovenă cuvântul *afera* înseamnă:

1. Un eveniment sau o chestiune necinstită.

În ceea ce privește aspectele semantice ale cuvântului original și ale împrumuturilor din slovenă și română, sensul nu s-a schimbat mult. Dar este interesant că limbă română a împrumutat acest cuvânt cu sens pozitiv, pe când slovena a preluat doar sensul negativ.

5. Constatări

Cuvintele franceze împrumute și-au schimbat forma ortografică, fonetică și semantică. Sensul cuvintelor s-a restrâns și s-a modificat, fonemele franceze fiind înlocuite cu foneme slovene și române.

Datorită relațiile franco-române foarte bune, în limba română lexicul de origine franceză este foarte bogat în limbă. Fiindcă țările slovene nu au fost atât de fascinate de limba și cultura franceză, lexicul francez în limba slovenă este mai mic.

Putem să spunem că multe cuvinte care au fost împrumutate în germană și slovenă din franceză erau cuvinte denumind noutățile sau particularitățile care veneau din Franța. Cazul românesc este particular pentru că limba română a fost influențată mai mult de limba franceză și, în plus de lexicul francez, ea preluând elemente franceze la toate nivelurile: ortografic, fonetic, morfosintactic și semantic.

Trebuie subliniat că atât în limba română, cât și în limba slovenă există un lexic romanic din care fac parte și posibile împrumuturi din limba franceză, neștiindu-se dacă termenul a fost împrumutat din franceză, latina savantă sau din alte limbile romanice.

Galicismele în limba slovenă, în majoritate, nu au fost împrumutate direct din franceză, ci au venit în slovenă prin intermediul limbii germane, italiene și sârbe. Limba română a împrumutat cuvinte direct din limbă franceză.

Chiar dacă în anumite cazuri nu putem spune dacă un cuvânt a intrat în limbă română sau slovenă direct din franceză ori dacă a fost împrumutat prin intermediul unei alte limbi, este sigur că limba și cultura franceză au avut o mare influență în spațiu european și că au modificat imaginea lingvistică și socio-culturală europeană. Ideile revoluționare au intrat în mintea și mai ales în lexicul european și au schimbat societatea europeană. Literatura și cultura franceză au inspirat mari autori și artiști europeni. Astfel, putem să concluzionăm că franceza a schimbat societatea mondială și a lăsat urme vizibile în limbile lumii.

Bibliografie

Djuvara, Neagu. 2002. *Între Orient și Occident : țările române la începutul epocii moderne (1800 1848)*. București : Humanitas.

Fumaroli, Marc. 2000. *Quand l'Europe parlait français*. Paris: Éditions de Fallois.

- Gilder, Alfred. 1993. *Et si l'on parlait français? : essai sur une langue universelle*. Paris: Cherche Midi éditeur.
- Goldis Poalelungi, Ana. 1973. *L'influence du français sur le roumain*. Paris: Les Belles Lettres.
- Holtus, Günter, et al. 1998. *Lexikon der Romanistischen Linguistik. Band/Volume 7, Kontakt, Migration und Kunstsprachen. Kontrastivität, Klassifikation und Typologie/ Langues en contact, langues des migrants et langues artificielles. Analyses contrastives, classification et typologie des langues romanes*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag.
- Martinet, André. 1960. *Éléments de linguistique générale*. Paris: Librairie Armand Colin.
- Meillet, Antoine. 1938-1948. *Linguistique historique et linguistique générale, Tome II*. Paris : Champion: Klincksieck.
- Šumrada, Janez. 1989. *Po sledovih prijateljstva = Traces d'amitié*. Ljubljana: Cankarjeva založba : Francoski kulturni center „Charles Nodier”.
- Treps, Marie. 2009. *Les mots migrants : Tribulations du français en Europe*. Paris, Edition de Seuil.
- Unuk, Drago. 1997. *Osnove sociolingvistike*. Maribor: Pedagoška fakulteta.
- Walter, Henriette, și Gérard, Walter. 2009. *Dictionnaire des mots d'origine étrangère*. Paris: Larousse.

Surse electronice

<https://dexonline.ro/> Accesat în 29. 2. 2020

<https://fran.si/193/marko-snoj-slovenski-etimoloski-slovar> Accesat în 29. 2. 2020

<https://fran.si/iskanje?FilteredDictionaryIds=130&View=1&Query=%2A>
Accesat în 29. 2. 2020

Povzetek

Francoščina je vse od srednjega veka počasi prevzemala vlogo latinščine ter se postopoma uveljavljala kot lingua franca. V obdobju med 17. in 19. stoletjem je bila tako jezik razvoja, znanosti, izobražencev, diplomacije, kulture in aristokracije. Njena zgodovinska pomembnost pa je še danes razvidna iz njenih

vplivov na jezike, s katerimi je bila v stiku. V članku bomo predstavili nekatere francoske jezikovne vplive v romunščini in slovenščini, pri tem pa se bomo omejili na besede, ki se začenjajo s črko a. Romunščina je francosko besedišče sprejemala neposredno, medtem ko je slovenščina veliko večino svojih francoskih izposojenk pridobila prek nemščine in avstrijske nemščine, s katerima je bila v zelo tesnem stiku. Prav tako je francoščina v romunščini vplivala na jezik kot celoto, torej tudi na njene pravopisne, fonetične in morfosintaktične prvine in ne samo na leksikalni aspekt jezika, kot se je to povečini zgodilo v slovenščini. Ta prispevek skuša analizirati skupno besedišče romunščine in slovenščine, prevzeto iz francoščine. Prek primerjave besed in besedišča skuša osvetliti glavne razlike in podobnosti pri prevzemanju besed francoskega izvora v slovenščino in romunščino, pri tem pa se omeji na besedišče, ki je bilo prevzeto v obeh jezikih.

Ključne besede: prevzete besede, francoščina, slovenščina, romunščina, jezikovni vplivi

Rezumat

Începând din Evul mediu, limba franceză a luat, treptat, locul limbii latine și s-a impus ca *lingua franca*. Între secolele al XVII-lea și al XIX-lea, franceza a fost limba științei, a diplomației, a culturii, a intelectualilor și a aristocrației. Importanța sa istorică poate fi observată și astăzi prin influența exercitată asupra limbilor cu care a intrat în contact. În articolul de față, ne vom opri asupra influenței lexicale exercitate de latină asupra slovene și românei, limitându-ne la cuvinte care încep cu litera *a*. Limba română a adoptat lexicul francez în mod direct, în timp ce slovenă a împrumutat elemente lexicale franceze indirect, prin intermediul germanei clasice și a germanei austriece. Spre deosebire de limba română care a preluat elemente franceze la nivel ortografic, fonetic și morfosintactic, limba slovenă a împrumutat din franceză doar elemente lexicale. În lucrarea noastră, vom analiza lexicul francez comun slovene și românei. Prin intermediul analizei comparative a cuvintelor de origine franceză, încercăm să evidențiam diferențele și similaritățile împrumuturilor franțuzești în slovenă și română, concentrându-ne asupra lexicul francez existent în ambele limbi.

Cuvinte cheie: împrumuturi, franceză, slovenă, română, influențe lingvistice